

ONDERNEMERS POSITIEVER, MAAR NOG NIET ALLE BEDRIJFSTAKKEN OPTIMISTISCH

Conjunctuurenquête Nederland
Tweede kwartaal 2021

eib
Economisch Instituut
voor de Bouw

MKB
Nederland

V N O N C W

KVK

Voorwoord

Dit rapport bevat de belangrijkste uitkomsten van de Conjunctuurenquête Nederland van het tweede kwartaal 2021.

De Conjunctuurenquête Nederland brengt voor het Nederlandse bedrijfsleven 4 keer per jaar de belangrijkste ontwikkelingen en verwachtingen in kaart, uitgesplitst naar regio, bedrijfstak en bedrijfsgrootte. De resultaten vormen de basis voor het ondernemersvertrouwen. Deze samenvattende stemmingsindicator geeft de richting aan waarin de Nederlandse economie, specifieke bedrijfstakken of regio's zich waarschijnlijk zullen ontwikkelen.

Samenwerking

De Conjunctuurenquête Nederland is een gezamenlijk onderzoek van het CBS, KVK, EIB, MKB Nederland en VNO-NCW, met de steun van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Doel van de samenwerking is completere informatie over het niet-financiële bedrijfsleven te vergaren tegen minder administratieve lasten.

Saldo's

Deze rapportage werkt met saldo's. Een saldo ontstaat door het percentage ondernemers dat zijn ervaring of verwachting als negatief ziet, af te trekken van het percentage dat een positieve ervaring of verwachting meldt. Als bijvoorbeeld 10 procent van de ondernemers een dalende omzet had en 20 procent een stijgende omzet, ontstaat een saldo van +10 procent. Het saldo geeft in één oogopslag weer of de stemming onder ondernemers positief of negatief is en in welke mate.

Seizoenpatronen

Bij de interpretatie van de cijfers dient rekening te worden gehouden met seizoeninvloeden. Deze spelen bij sommige variabelen een rol, zoals bij omzetten in de landbouw en horeca. Om een uitkomst in een beter perspectief te kunnen plaatsen, verdient een vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder om die reden de voorkeur boven

een vergelijking met een kwartaal eerder. Voor het samenstellen van de indicatoren van het ondernemersvertrouwen, worden de onderliggende variabelen wél gecorrigeerd voor seizoenpatronen. Hierdoor kan het vertrouwen elk kwartaal worden vergeleken met een eerder kwartaal.

Het niet-financiële bedrijfsleven

Het niet-financiële bedrijfsleven is een samentelling van secties A Landbouw, bosbouw en visserij, B Winning van delfstoffen, C Industrie, F Bouwnijverheid, G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's, H Vervoer en opslag, I Logies-, maaltijd- en drankverstreking, J Informatie en communicatie, L Verhuur van en handel in onroerend goed, M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening, N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening, R Cultuur, sport en recreatie, S Overige dienstverlening.

Waarneemperiode

De gegevens voor deze publicatie zijn verzameld in de maand april 2021.

Dit rapport is gepubliceerd op 18 mei 2021. Het rapport van de Conjunctuurenquête derde kwartaal 2021 wordt naar verwachting op 13 augustus 2021 gepubliceerd op ondernemersplein.kvk.nl/coen. Alle cijfers die in deze Conjunctuurenquête Nederland staan, zijn te vinden op opendata.cbs.nl.

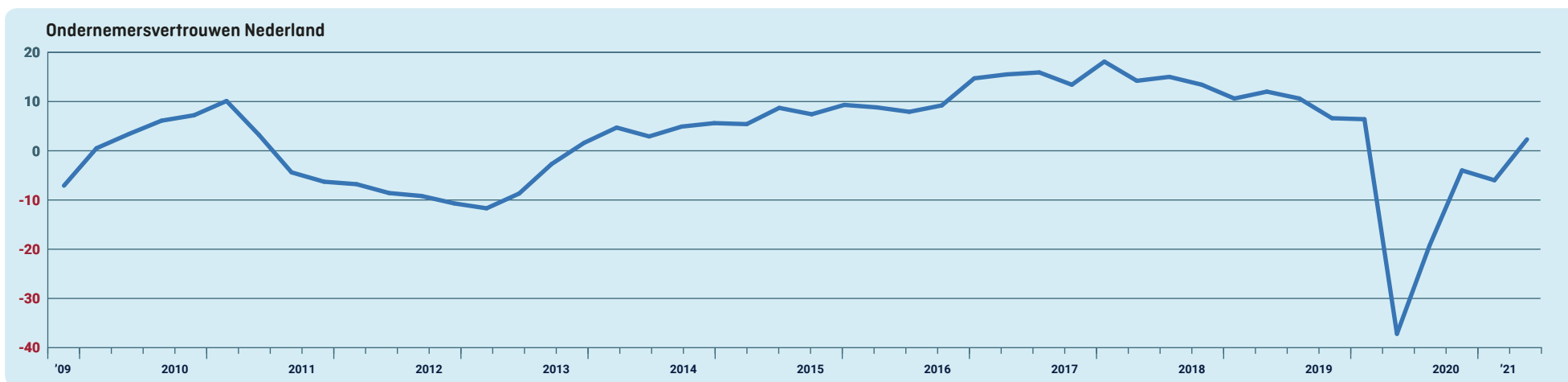
Ondernemers positiever, maar nog niet alle bedrijfstakken optimistisch

Het landelijke ondernemersvertrouwen is in het tweede kwartaal van 2021 voor het eerst sinds de start van de coronacrisis weer positief en komt uit op 2,3. Dit is 8,3 hoger dan een kwartaal eerder en komt vooral door verbeterde verwachtingen in het lopende kwartaal. De gegevens voor dit onderzoek zijn grotendeels in de eerste week van april 2021 verzameld.

Hoewel het ondernemersvertrouwen in nagenoeg alle bedrijfstakken toeneemt, zijn er tussen de bedrijfstakken grote verschillen. Bepaalde bedrijfstakken zijn harder geraakt door de coronamaatregelen dan andere bedrijfstakken. Het meest negatief zijn nog altijd de ondernemers in de horeca, hoewel het vertrouwen hier het meest is gestegen. In de bouwsector zijn ondernemers voor het derde kwartaal op rij het meest optimistisch.

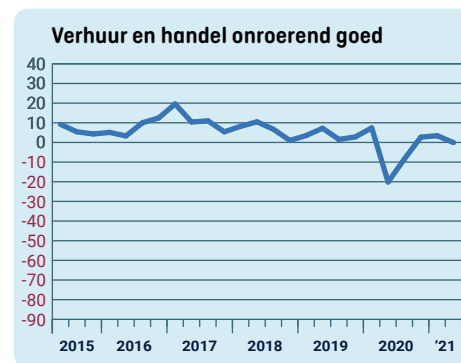
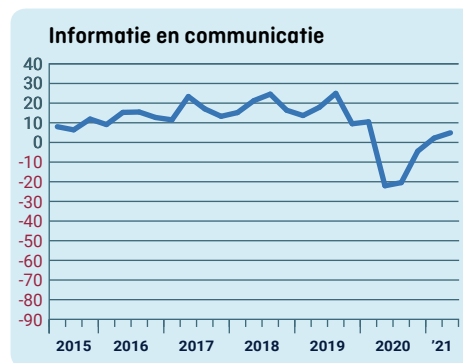
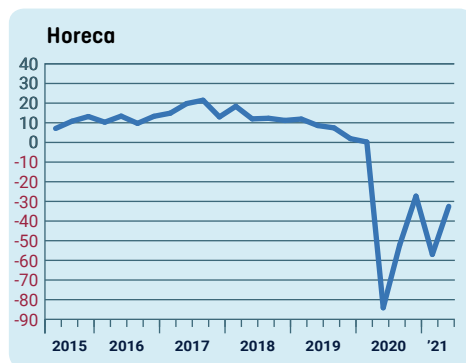
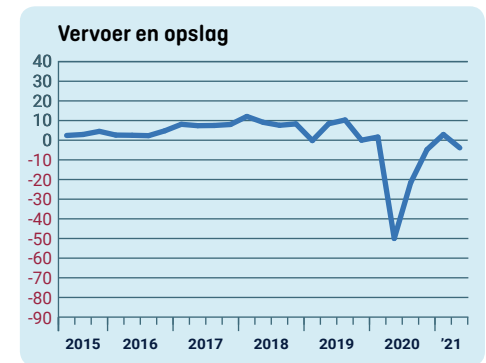
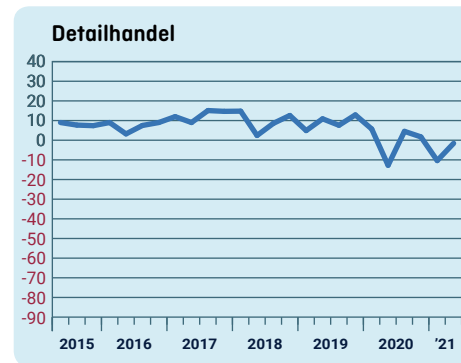
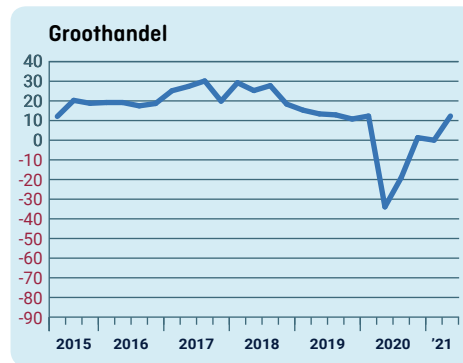
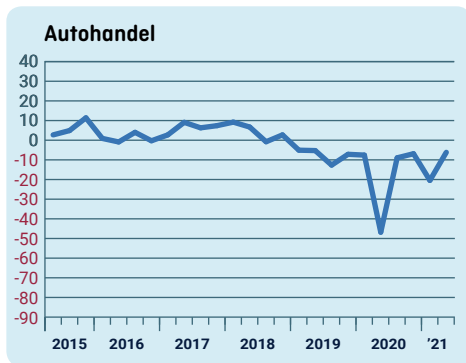
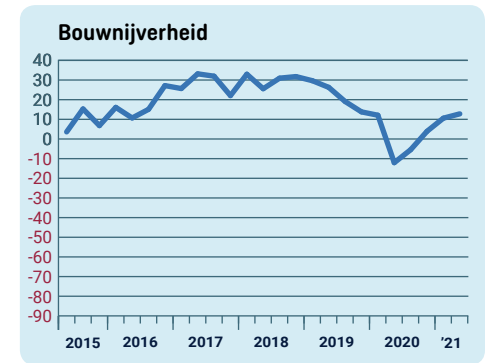
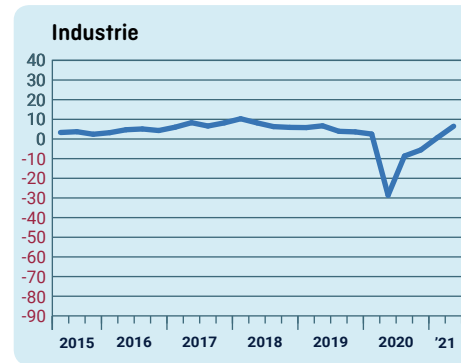
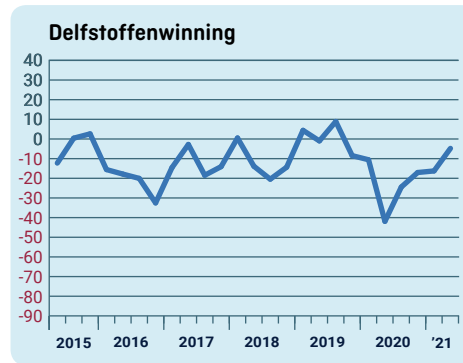
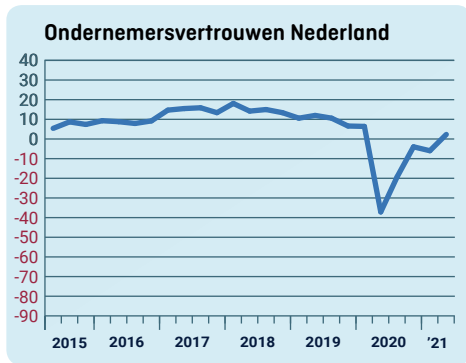
Verder in deze rapportage

Ondernemersvertrouwen loopt uiteen tussen bedrijfstakken	5
Stemming ondernemers is verbeterd	7
Uitgelicht - Belemmeringen door Brexit	8
Uitgelicht - Provinciaal ondernemersvertrouwen	9
Verwachte ontwikkelingen bedrijfsleven per provincie	10

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB Nederland, VNO-NCW. Detailinformatie (conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten) vindt u op [StatLine](#).

Ondernemersvertrouwen per sector Uitkomsten tweede kwartaal 2021

Ondernemersvertrouwen loopt uiteen tussen bedrijfstakken

Het ondernemersvertrouwen, de stemmingsindicator van het Nederlandse bedrijfsleven, kwam in het tweede kwartaal van 2021 uit op 2,3. Dit is een toename van 8,3 ten opzichte van drie maanden eerder. Het vertrouwen is hiermee voor het eerst weer positief sinds de start van de coronacrisis. Het sentiment tussen bedrijfstakken is verdeeld.

Bij twee van de elf bedrijfstakken, vervoer en opslag en de bedrijfstak verhuur en handel van onroerend goed, nam het vertrouwen af. Bij de overige negen bedrijfstakken steeg het ondernemersvertrouwen. Bij zes van de elf bedrijfstakken is de stemmingsindicator nog altijd negatief. Ondernemers in de bouw zijn relatief gezien het meest optimistisch (+14,3) en het meest pessimistisch zijn ondernemers in de horeca (-32,6).

Ondernemer in bouw wederom meest positief

Voor het derde kwartaal op rij zijn ondernemers in de bouwnijverheid van alle bedrijfstakken het meest optimistisch gestemd. Het vertrouwen steeg met 2,2 en kwam uit op 14,3. Deze stijging komt met name door een sterk verbeterd oordeel over de orderpositie en verbeterde verwachtingen voor de personeelssterkte. Ook bij de groothandel is het sentiment toegenomen. In het eerste kwartaal van 2021 was de ondernemer hier met 0,0 neutraal gestemd, maar aan het begin van het tweede kwartaal is dit toegenomen naar 12,3. Dit komt vooral door sterk verbeterde omzetrealisaties in de afgelopen drie maanden en omzetverwachtingen voor de komende drie maanden. Andere bedrijfstakken waar het vertrouwen in het eerste kwartaal positief was en is toegenomen, zijn de industrie en de bedrijfstak informatie en communicatie.

Vertrouwen horecaondernemer blijft meest negatief, ondanks sterke toename

Sinds de start van de coronacrisis is het ondernemersvertrouwen bij horecaondernemers het hardst geraakt. Hoewel het vertrouwen ook in het tweede kwartaal het laagst is, is deze wel het meest gestegen. Omzetverwachtingen zijn minder negatief en dit geldt ook voor de omzetontwikkeling en de ontwikkeling van het economisch klimaat in de afgelopen drie maanden. Andere bedrijfstakken waar het vertrouwen sterk toenam, maar negatief bleef, zijn de autohandel en –reparatie (-6,2), de delfstoffenwinning (-4,8) en de detailhandel (-1,6). Ondernemers in de autohandel en –reparatie zijn vooral over de omzetontwikkeling nog negatief. Bij de delfstoffenwinning is het vertrouwen negatief door een verslechterde orderpositie en bij de detailhandel komt dit doordat ondernemers de voorraden eindproduct als te groot ervaren. Bij ondernemers in de zakelijke dienstverlening is de stemming van negatief omgeslagen naar positief.

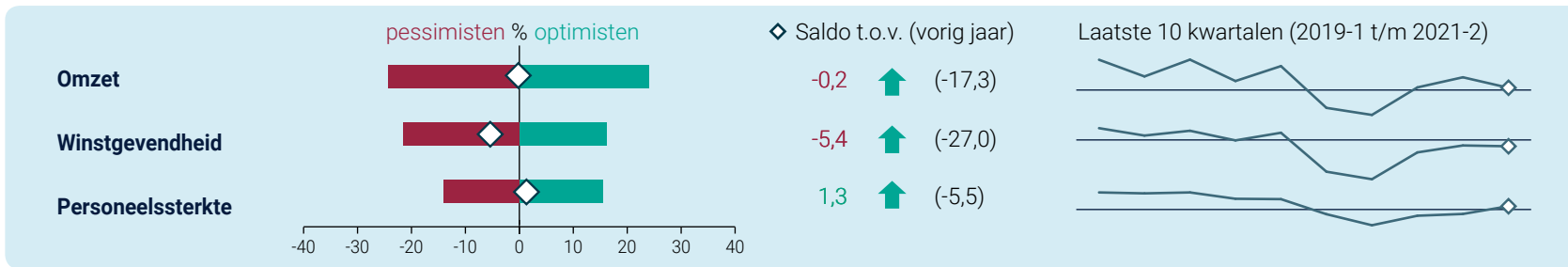
Stemming bij ondernemer in vervoer en opslag slaat om

Het vertrouwen bij ondernemers in de bedrijfstak vervoer en opslag en de bedrijfstak verhuur en handel van onroerend goed is omgeslagen van gematigd positief in het eerste kwartaal naar gematigd negatief aan het begin van het tweede kwartaal. Dit komt door een toegenomen aandeel ondernemers dat aangeeft dat de omzet in de afgelopen drie maanden is afgenomen. Ook de omzetverwachtingen zijn hier minder gunstig.

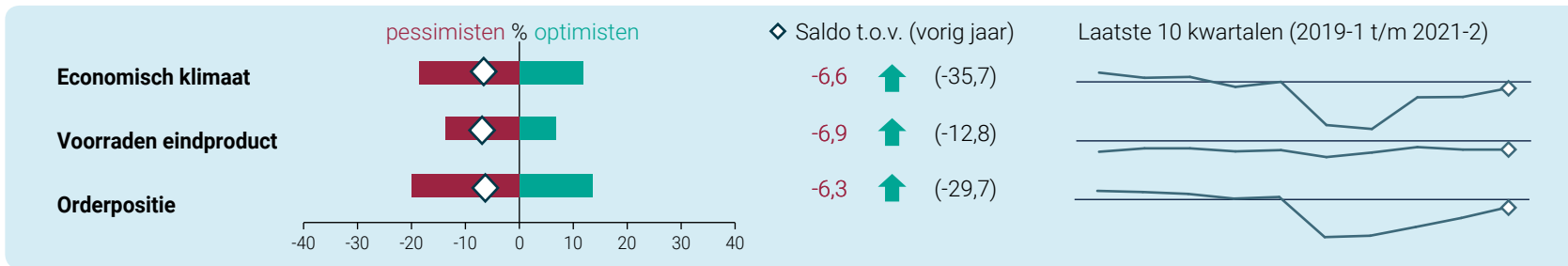
Dashboard Conjunctuurenquête Nederland

Uitkomsten vergeleken met een jaar eerder

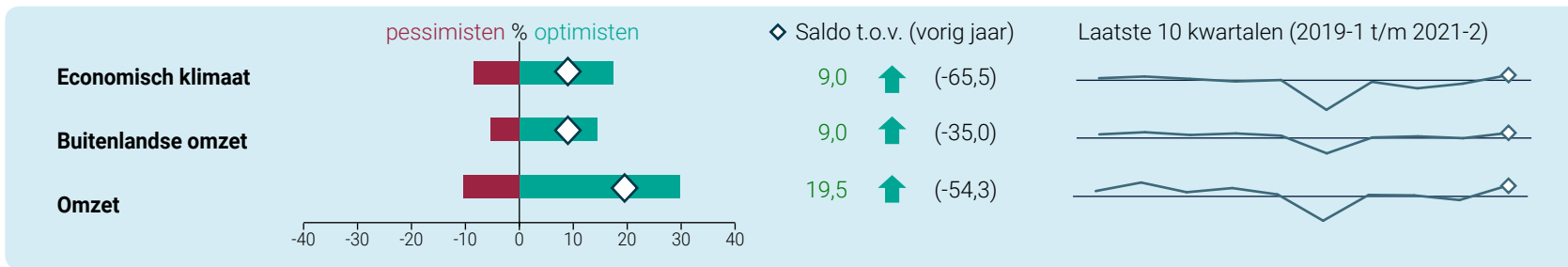
Ontwikkelingen eerste kwartaal

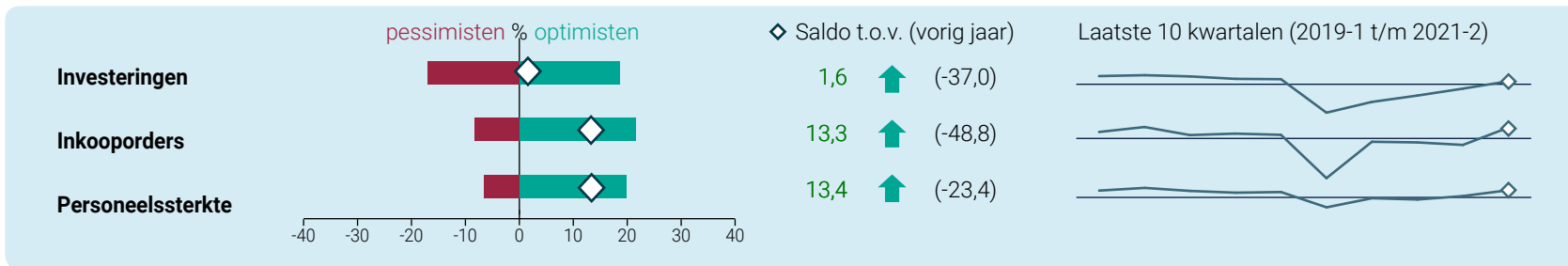
Beoordelingen van de ondernemer begin tweede kwartaal

Verwachte ontwikkelingen tweede kwartaal

Verwachte bedrijfsvoering tweede kwartaal

Stemming ondernemers is verbeterd

Ondernemend Nederland is op alle indicatoren van het COEN-dashboard optimistischer of minder pessimistisch dan een jaar geleden, toen ondernemers aan het begin van de coronacrisis veel onzekerheid ervoerden. Men ziet nu vooral de toekomst rooskleuriger in. Op het gebied van de ontwikkelingen van omzet en winstgevendheid en de oordelen

over de orderpositie, voorraden en het economisch klimaat zijn de ontwikkelingen positief, maar de negatief gestemde ondernemers zijn nog in de meerderheid.

Positieve ontwikkeling personeelssterkte

Bij per saldo 1,3 procent van de ondernemers nam de personeelssterkte toe in het eerste kwartaal van 2021 ten opzichte van het vierde kwartaal van 2020. Iets meer ondernemers zijn negatief dan positief over de omzetontwikkeling. De winstgevendheid daalde bij per saldo 5 procent van de ondernemers. Over zowel de omzet, personeelssterkte en winstgevendheid zijn ondernemers positiever dan een jaar eerder.

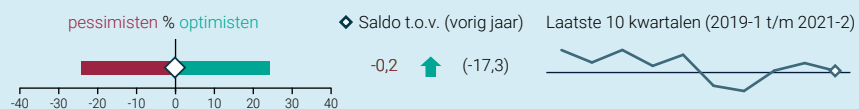
Oordeel over orderpositie minder negatief

In het afgelopen kwartaal zag per saldo 6,6 procent van de ondernemers het economisch klimaat achteruitgaan. Het oordeel van de ondernemers over de omvang van hun orderpositie is per saldo nog altijd negatief (-6,3). Gelet op de afzetverwachting worden de voorraden eindproduct in de industrie aan het begin van het tweede kwartaal door minder ondernemers als te groot gezien. In de handel zijn er meer ondernemers die de voorraden als te groot ervaren.

Positieve verwachting economisch klimaat tweede kwartaal

Per saldo verwacht 9 procent van de ondernemers een beter economisch klimaat in het tweede kwartaal. Ondernemers verwachten dat de totale omzet en buitenlandse omzet zullen stijgen. Per saldo bijna 20 procent van de ondernemers verwacht een stijging van de omzet en per saldo 9 procent verwacht meer export. Het oordeel over de verwachte bedrijfsvoering is veel positiever dan een jaar eerder. Per saldo verwacht ruim 13 procent van de ondernemers dit tweede kwartaal meer orders te plaatsen bij leveranciers. Ruim 13 procent van de ondernemers voorziet een groter personeelsbestand en ook verwacht 1,6 procent van de ondernemers meer te gaan investeren in 2021.

Ontwikkelingen vierde kwartaal

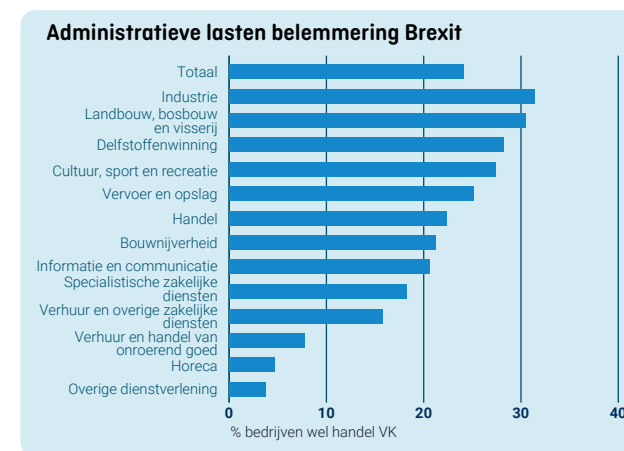
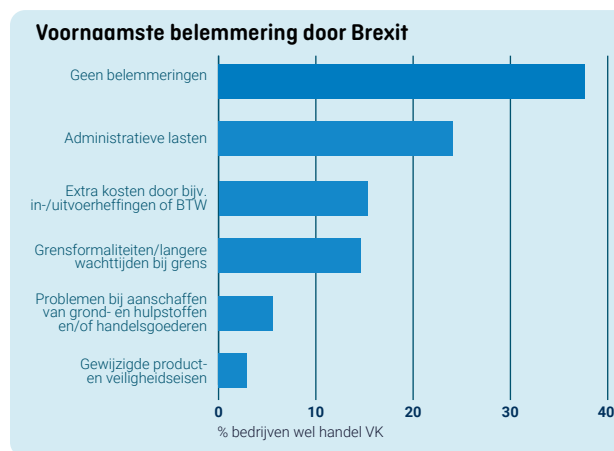
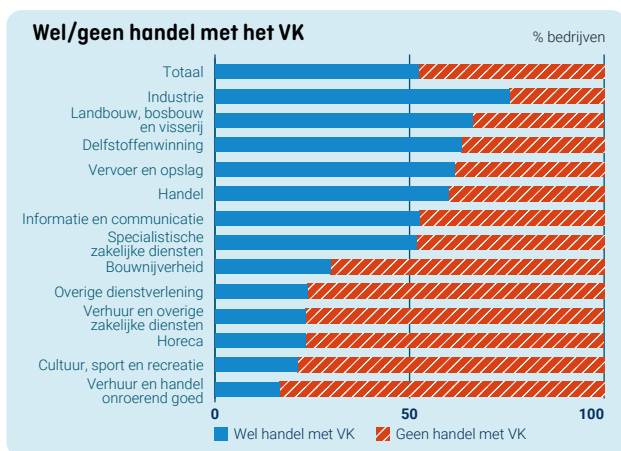
Hoe lees ik het Dashboard Conjunctuurenquête Nederland?

Onderwerp In de Conjunctuurenquête Nederland worden ondernemers naar hun oordeel gevraagd over verschillende onderwerpen. Er is een verschil tussen terugblikken op het vorige kwartaal en verwachtingen voor het huidige kwartaal. Hierdoor kan een onderwerp 2 keer voorkomen in het dashboard. De koppen die boven de onderwerpen staan, geven aan of het om terugblikken of verwachtingen gaat. **Staatfiediaqram** (pessimisten/optimisten): de vragen over de onderwerpen in het dashboard kunnen de ondernemers beantwoorden met verbetering, verslechtering, of onveranderd. In deze grafiek is het percentage optimisten (ondernemers die verbetering zien/verwachten) afgezet tegen de pessimisten (zij die verslechtering zien/verwachten). De witte ruit geeft het saldo hiervan weer.

Saldo Het saldo is het verschil tussen het percentage optimisten en het percentage pessimisten, dat ook terug te zien is in het staatfiediaqram. Positieve waarden (meer optimisten dan pessimisten) worden groen weergegeven, negatieve saldi (meer pessimisten dan optimisten) worden rood weergegeven. **T.o.v. vorig jaar** Het saldo van hetzelfde onderwerp in hetzelfde kwartaal een jaar eerder is tussen haakjes weergegeven. Er is gekozen voor hetzelfde kwartaal een jaar eerder, om eventuele seizoeneffecten uit te sluiten. De groene pijl naar boven of rode pijl naar beneden geeft aan of er sprake is van respectievelijk een verbetering of verslechtering. **Lijndiagram** (laatste 10 kwartalen): per onderwerp wordt de ontwikkeling in de laatste 10 kwartalen weergegeven. Hierop is geen seizoencorrectie toegepast. De zwarte horizontale lijn is de nullijn. Het saldo in het laatste kwartaal is met een witte ruit weergegeven.

Uitgelicht Belemmeringen door Brexit

Vanaf 1 januari 2021 hoort het Verenigd Koninkrijk (VK) niet meer bij de Europese Unie. Bedrijven die handel drijven met het VK kregen te maken met nieuwe regelgeving. Na het eerste kwartaal van 2021 is hen de vraag gesteld: Wat zijn de belangrijkste belemmeringen die uw bedrijf ervaart door de Brexit?

Toegenomen administratieve lasten grootste belemmering

Gemiddeld geeft ruim de helft van de bedrijven aan handel te drijven met het VK. Tussen bedrijfstakken loopt dit uiteen van bijna 76 procent in de industrie tot bijna 17 procent in de bedrijfstak verhuur en handel van onroerend goed. Van de bedrijven die handel drijven met het VK geeft bijna 38 procent aan geen belemmeringen te ervaren. De meest genoemde belemmering is met ruim 24 procent de toegenomen administratieve lasten in de vorm van documenten, vergunningen en certificering. Maar ook de extra kosten (ruim 15 procent) en de extra grensformaliteiten (bijna 15 procent), die tot langere wachttijden leiden, werken voor veel bedrijven belemmerend.

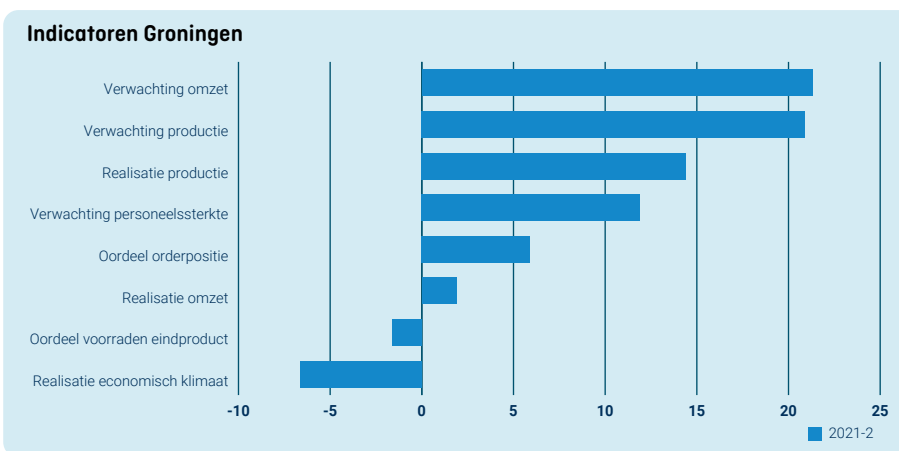
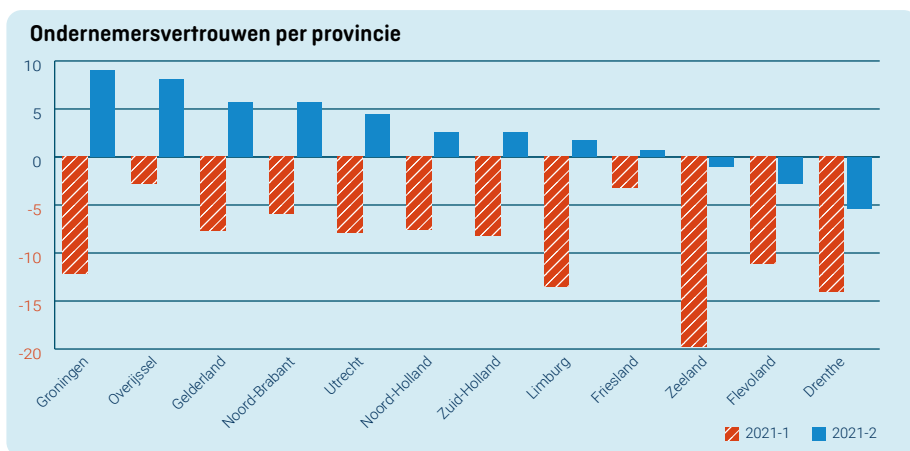
Het zijn de bedrijfstakken waarvan het grootste deel handelt met het VK die ook de toegenomen administratieve lasten het sterkst als belemmering ervaren (circa 30 procent). Ook enkele bedrijfstakken die betrekkelijk weinig handelen met het VK, zoals Cultuur, sport en recreatie (21 procent handelt met het VK) ervaren de toegenomen administratieve lasten als voornaamste belemmering.

Bedrijfstakken ervaren verschillende belemmeringen

Enkele bedrijfstakken benoemen specifieke belemmeringen meer dan andere bedrijfstakken. Zo worden door de bouwnijverheid de problemen bij het aanschaffen van grond- en hulpstoffen en/of handelsgoederen benoemd. De bedrijfstak vervoer en opslag geeft voor 29 procent de grensformaliteiten en lange wachttijden aan als belemmering, terwijl dat aandeel gemiddeld 15 procent is. De bedrijfstak cultuur, sport en recreatie geeft met 12 procent de gewijzigde product- en veiligheidseisen en specifieke regels aan als belemmering, terwijl dit gemiddeld 2,9 procent is.

Uitgelicht Provinciaal ondernemersvertrouwen

Ondernemersvertrouwen verbeterd in alle provincies

Bij alle provincies was het ondernemersvertrouwen in het eerste kwartaal van 2021 negatief. In het tweede kwartaal is de stemming bij alle provincies verbeterd en is het negatieve sentiment bij negen van de twaalf provincies omgeslagen. In de provincie Groningen is het vertrouwen het hoogst, gevolgd door Overijssel. In Drenthe zijn ondernemers het meest pessimistisch. De grootste verbetering van het vertrouwen is met een toename van 21,1 eveneens bij ondernemers in Groningen. Ook in Zeeland is de stemmingsindicator sterk verbeterd. Hier is het vertrouwen echter nog licht negatief. In Friesland is in drie maanden tijd het vertrouwen het minst vooruit gegaan, maar wel zijn ondernemers hier in tegenstelling tot vorig kwartaal voorzichtig positief.

Groningse ondernemer met optimisme tweede kwartaal in

Ondernemers in Groningen zijn het meest optimistisch over de omzet in de komende drie maanden. Per saldo verwacht ruim 21 procent een omzettoename in het tweede kwartaal van 2021. Ook over de realisatie en de verwachting van de productie zijn Groningse ondernemers positief en er is een meerderheid (per saldo bijna 12 procent) die in de komende drie maanden de personeelssterkte verwacht uit te breiden. Per saldo geeft 6,6 procent van de ondernemers aan dat het economisch klimaat in het

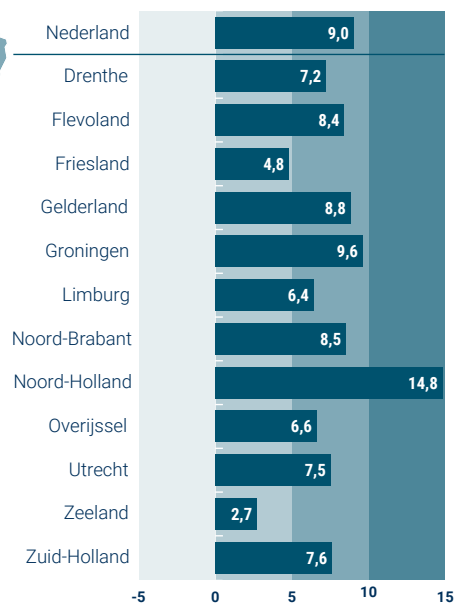
eerste kwartaal van 2021 verslechterd is ten opzichte van het vierde kwartaal van 2020. Ook over de voorraden eindproduct wordt een negatief signaal afgegeven. Er waren in het eerste kwartaal meer ondernemers in Groningen die de voorraad te groot vonden dan te klein.

Bij de berekening van het ondernemersvertrouwen worden voor elke bedrijfstak de uitkomsten van een drietal vragen (indicatoren) uit de Conjunctuurenquête gebruikt. In totaal zijn er acht indicatoren die in verschillende mate meewegen in de provinciale stemmingsindicator. Deze selectie wijkt grotendeels af van die op pagina 10, waar de provincie Overijssel het beste scoort. De acht indicatoren worden niet bij alle bedrijfstakken uitgevraagd. Zo heeft het oordeel over de voorraden eindproduct alleen betrekking op de industrie en de handel. Hoe groter de toegevoegde waarde van een bedrijfstak is binnen de provincie (gemeten aan het bbp), hoe groter deze bedrijfstak meeweegt in het vertrouwenscijfer. In de bijbehorende [StatLinetabel](#) is terug te vinden op welke bedrijfstakken de indicatoren betrekking hebben en staat in de tabeltoelichting meer informatie over de methodiek.

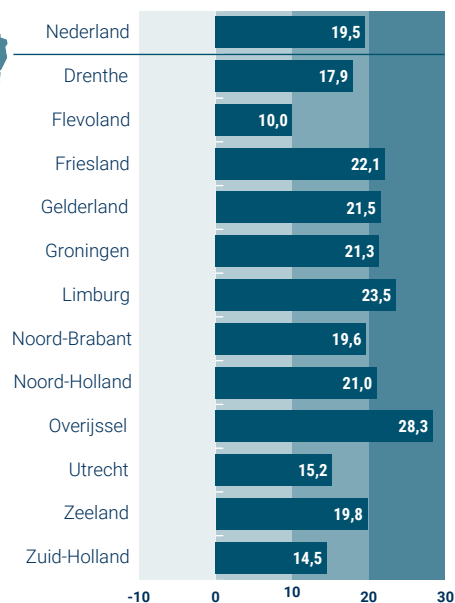
Verwachte ontwikkelingen bedrijfsleven per provincie

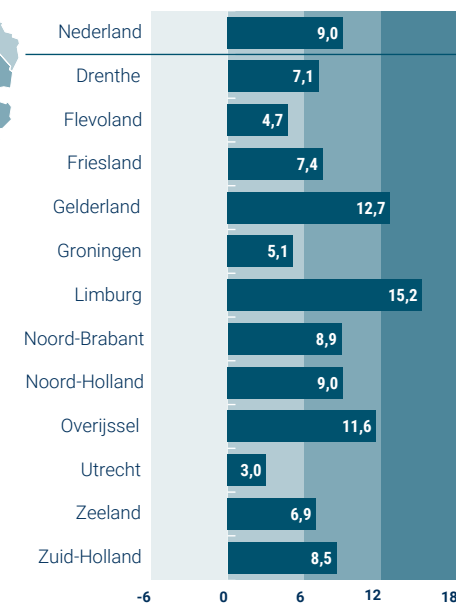
Economisch klimaat

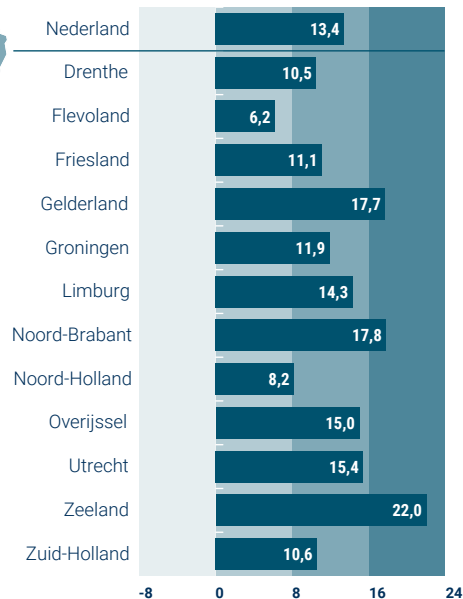
Omzet

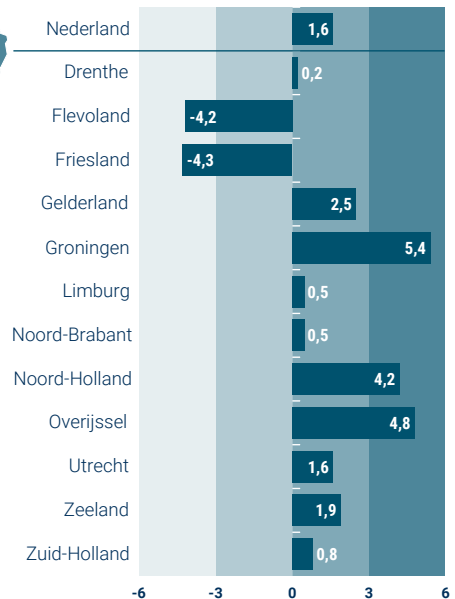
Buitenlandse omzet

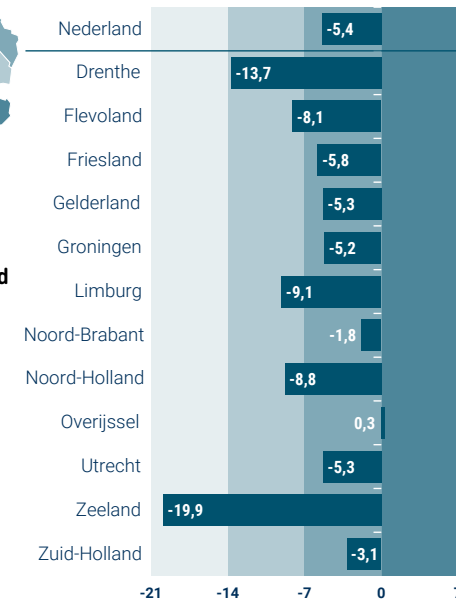
Personeelssterkte

Investeringen

Ontwikkelingen winstgevendheid 1e kwartaal

Ondernemers in Overijssel het meest positief

De stemming onder de ondernemers is in alle twaalf provincies verbeterd. Tussen de provincies zijn wel grote verschillen te zien. Vooral de verwachtingen over de omzet zijn positiever dan in het eerste kwartaal. Ook verwachtingen over de ontwikkelingen van het personeelsbestand en de investeringen verbeterden. De ontwikkeling van de winstgevendheid in het eerste kwartaal blijft wat achter en is nog altijd negatief. Bij de zes indicatoren die hier worden belicht zijn ondernemers uit Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant het meest positief. De ondernemers uit Drenthe, Flevoland en Zeeland zijn het meest negatief.

In alle provincies verbeterden de verwachtingen in vergelijking met het eerste kwartaal. De grootste verbeteringen zijn waargenomen in Drenthe en Limburg. Genoemde uitkomsten en ontwikkelingen zijn telkens op basis van het saldo van positief en negatief gestemde ondernemers.

Ondernemers in Noord-Holland het meest positief over het economisch klimaat

Met een saldo van 14,8 procent zijn ondernemers in Noord-Holland veruit het meest positief over het economisch klimaat, op afstand gevolgd door Groningen, Gelderland en Noord-Brabant. De ondernemers in Zeeland zijn met een saldo van 2,7 procent het minst positief gestemd, gevolgd door Friesland (4,8) en Limburg (6,4).

Verbetering omzetverwachtingen in alle provincies

In Overijssel zijn ondernemers het meest optimistisch over de verwachte omzet. Per saldo verwacht 28,3 procent een omzettoename in het tweede kwartaal. In Flevoland zijn ondernemers met een saldo van 10 procent het minst positief gestemd in hun omzetverwachtingen. Landelijk verwacht 19,5 procent van de ondernemers een omzetsijging.

Ondernemers in Limburg het meest positief over exportverwachtingen

Ondernemers in Limburg zijn positief gestemd over de export. Per saldo geeft ruim 15 procent van de ondernemers in deze provincie aan dat zij verwachten meer te exporteren in het tweede kwartaal van 2021. Ook in Overijssel en Gelderland liggen de verwachtingen hoger dan het landelijk gemiddelde. Met name in Utrecht, Flevoland en Groningen zijn ondernemers hierover het minst optimistisch. Gemiddeld verwacht 9 procent van de ondernemers in Nederland een toename van de export in het tweede kwartaal van 2021.

Verwachte toename personeel in Zeeland, Noord-Brabant en Gelderland

In Zeeland verwacht 22 procent van de ondernemers een toename van het personeelsbestand in het tweede kwartaal van 2021. Ondernemers in onder andere Noord-Brabant (17,8) en Gelderland (17,7) verwachten eveneens een toename. In Flevoland (6,2) en in Noord-Holland (8,2) zijn de ondernemers minder optimistisch.

Meer plannen om te investeren

Door ondernemers wordt aan het begin van het tweede kwartaal meer verwacht van de investeringen dit jaar dan aan het begin van het eerste kwartaal. In Groningen, Overijssel en Noord-Holland is de stemming hierover het meest positief. In alle twaalf provincies zijn de saldi positiever dan in het voorgaande kwartaal.

Afname winstgevendheid

Als gevolg van de crisis ervaarden ondernemers in het eerste kwartaal over het algemeen een afname van de winstgevendheid in het eerste kwartaal. Landelijk geeft per saldo ruim 5 procent van de ondernemers een daling aan en in Zeeland is deze daling met bijna 20 procent het hoogst. Overijssel is de enige provincie waar nog een toename wordt verwacht. In negen van de twaalf provincies zijn de verwachtingen over de winstgevendheid negatiever dan een kwartaal eerder.

Kerntabel Ondernemersvertrouwen en Conjunctuurenquête Nederland

Ondernemersvertrouwen			
	2020 4e kwartaal	2021 1e kwartaal	2021 2e kwartaal
Totaal bedrijfsleven	-4,0	-6,0	2,3
Delfstoffenwinning	-17,1	-16,3	-4,8
Industrie	-5,6	0,6	6,5
Bouwnijverheid	5,4	12,1	14,3
Autohandel en -reparatie	-6,9	-20,5	-6,2
Groothandel	1,3	0,0	12,3
Detailhandel	1,7	-10,4	-1,6
Vervoer en opslag	-4,8	2,9	-3,9
Horeca	-27,4	-57,1	-32,6
Informatie en communicatie	-4,5	2,2	4,9
Verhuur en handel onroerend goed	2,7	3,4	-0,1
Zakelijke dienstverlening	-0,6	-3,3	6,5

Verwachtingen voor het tweede kwartaal <small>niet seizoengecorrigeerd saldo percentage bedrijven</small>			
	Omzet	Personeel	Economisch klimaat
Totaal bedrijfsleven	19,5	13,4	9,0
Delfstoffenwinning	-6,7	-18,9	9,8
Industrie	18,5	11,1	11,8
Bouwnijverheid	28,2	21,0	-0,7
Autohandel en -reparatie	-1,4	1,4	-1,2
Groothandel	25,4	15,9	15,2
Detailhandel	25,7	5,8	12,1
Vervoer en opslag	12,6	10,3	17,1
Horeca	16,9	8,4	2,1
Informatie en communicatie	11,9	18,8	0,4
Verhuur en handel onroerend goed	3,6	2,3	-2,3
Zakelijke dienstverlening	17,5	17,3	12,0

Colofon

Uitgave

Mei 2021

Dit rapport verschijnt ieder kwartaal op ondernemersplein.kvk.nl/coen.

Wilt u meer informatie?

Neem dan contact op met één van de COEN-partnerorganisaties:

www.cbs.nl

088 570 70 70 - info@cbs.nl

www.kvk.nl

088 585 15 85 - kennisdesk@kvk.nl

www.eib.nl

020 205 16 00 - eib@eib.nl

www.mkb.nl

www.vno-ncw.nl

070 349 03 49 - amirkhan@vnoncw-mkb.nl

Ondernemersplein
Eén antwoord van de overheid

KVK

eib
Eenheid in de
Binnenland

MKB
Nederland
VNO NCW

Meer informatie?

Kijk op Statline. Hier treft u alle data uit deze uitgave aan conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten.

[Ondernemersvertrouwen naar bedrijfstak](#)

[Ondernemersvertrouwen naar provincie](#)

[Conjunctuurenquête naar bedrijfstak](#)

[Conjunctuurenquête naar regio \(landsdeel/provincie/COROP\)](#)

[Conjunctuurenquête naar bedrijfsgrootte](#)

Deze uitgave is te downloaden op:
ondernemersplein.kvk.nl/coen

